

ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ: СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Узагальнено результати аспектного аналізу основ сучасної педагогіки і розроблено соціально-комунікаційну парадигму науки, яка дозволяє розкрити статичну й динамічну сторони педагогічної системи.

Ключові слова: педагогічна система, аспектний аналіз, основи сучасної педагогіки, соціально-комунікаційна парадигма, інформація, інваріант, структурно-функціональна схема.

Обобщены результаты аспектного анализа основ современной педагогике и разработана социально-коммуникационная парадигма науки, которая позволяет раскрыть статическую и динамическую стороны педагогической системы.

Ключевые слова: педагогическая система, аспектный анализ, основы современной педагогике, социально-коммуникационная парадигма, информация, инвариант, структурно-функциональная схема.

In the article the results of aspect analysis of the basis of modern pedagogiks are generalized and social communication paradigm of science are developed, which permit static and dynamic sides of pedagogical system.

Key words: pedagogical system, aspect analysis, the basis of modern pedagogiks, social communication paradigm, information, invariant, structural-functional chart.

У середині ХХ — на початку ХХІ ст. відбувався розвиток педагогіки, що виявилось в її диференціації на кілька галузей (соціальна, корекційна, спеціальна педагогіка, педагогіка вищої школи тощо); змінах в апараті науки (як предмет розглядалася педагогічна система); перетворенні науки з індуктивної на індуктивно-дедуктивну завдяки широкому застосуванню абстрактних об'єктів (інваріантів). Зміни в педагогічній науці викликали необхідність вирішення багатьох питань, серед яких — причини, підґрунтя і наслідки диференціації та інтеграції; обґрунтування педагогічної системи як умови здійснення процесів навчання, виховання, розвитку, соціалізації — як предмета науки; її оптимізація й адаптація; виявлення необхідності побудови й використання абстрактних об'єктів тощо. Аналіз теорії, методології та практики засвідчив, що існує суперечність між здобутками науки, наявністю невирішених проблем і їх відображенням у педагогічній літературі з основ науки. Дослідження основ сучасної педагогіки було здійснено за допомогою аспектного аналізу. Серед аспектів розглянуто: парадигмальний, методологічний, знаково-символічний і соціально-комунікаційний.

Мета статті — узагальнення результатів аспектного аналізу основ сучасної педагогіки й обґрунтування соціально-комунікаційної парадигми науки.

Парадигмальна система педагогіки нині містить такі основні парадигми: знаннєву, культурологічну, управлінську та гуманістичну. На основі аналізу з'ясовано, що означені вище парадигми віддзеркалюють статику і динаміку педагогічних об'єктів, кожна з них частково пов'язана з комунікаційним аспектом дослідження об'єктів. Виникає необхідність інтегрувати ці знання й запровадити нову парадигму — соціально-комунікаційну.

Знаннєва парадигма є підґрунтям здобуття людиною знань стосовно якісних і кількісних характеристик об'єкта. Парадигма пов'язана із системним підходом, згідно з яким об'єкт подається у вигляді системи як цілісності, що містить компоненти і зв'язки між ними й оточенням.

Об'єкти дослідження в педагогіці є такими, що не повністю підлягають спостереженню й управлінню. Це явище пояснюється численними факторами, які викликають певні зміни. У різних галузях знань (техніці, економіці, психології тощо) постає необхідність перейти від розгляду реальних об'єктів до їх моделей, що відображають суттєві характеристики об'єктів. Наприклад, об'єктом кібернетики є складні системи будь-якої природи, предметом — процеси управління, а основним методом — моделювання. У педагогіці застосовано кібернетичний інваріант — структуру складної системи, що містить об'єкт управління, орган управління, прямий і зворотний зв'язки між ними. Таким чином, педагогічні об'єкти розглянуто як системи управління, що мають основну характеристику — отримувати, перероблювати, зберігати й застосовувати інформацію.

З позиції знаннєвої парадигми і знаково-символічного підходу (Н. Г. Салміна) кібернетичний інваріант став розглядатися як знак, що відображає наявність спільної продуктивної діяльності, в процесі якої здійснюється передача інформації. Символом педагогіки, її предметом є педагогічна система, яка розкриває зміст знаку. Знаннєва парадигма, а також системний і знаково-символічний підходи дозволили розглянути характеристики педагогічної системи: різноманітність, цілісність, оптимальність, адаптивність, стохастичність і нелінійність процесів (Т. В. Лаврик, С. В. Копилова та ін.).

Культурологічна парадигма пов'язана зі знаннєвою й ґрунтується на аксіологічній, діяльнісній і діалогічній концепціях культури. Аксіологічна концепція наголошує на тому, що інформація, яка застосовується в процесі навчання, має бути новою, цінною для майбутнього фахівця. Діяльнісна концепція культури відбиває особливості педагогічної системи як умови реалізації спільної продуктивної діяльності суб'єктів на етапах орієнтування, пізнання і перетворення, спілкування за наявності міжкультурної комунікації

(Т. В. Колбіна). Управлінська парадигма в педагогіці потребує, щоб технологія здійснення процесів у педагогічній системі забезпечувала поступовий перехід від прямого управління (етап орієнтування) до співуправління (етап пізнання й перетворення) та самоуправління (етап контролю і рефлексії).

Педагогічна система є соціально-комунікаційною, що сприймає дію зовнішніх факторів (об'єктивного та суб'єктивного) і внутрішніх (особистісного й людського). Це набуває відображення в законі соціальної зумовленості цілей, змісту, методів і форм спільної діяльності суб'єктів. Соціальний устрій, суспільно-економічні відносини здійснюють певний вплив на компоненти педагогічної системи: демократичні перетворення в кінці ХХ — на початку ХХІ ст. зумовили виникнення недержавних освітніх організацій, реалізацію в них авторських шкіл, навчальних систем тощо.

У нових соціально-політичних, економічних та екологічних умовах статус педагогіки як науки, що опікується лише педагогічною системою школи як замкненої, відокремленої від навколишнього середовища, не міг задовольнити суспільство. Розпочалася епоха диференціації педагогіки на підґрунті розширення її зв'язків з філософією, економікою, політологією, психологією тощо. Серед наук, що відокремилися від педагогіки, найбільший вплив на суспільство має соціальна педагогіка, виникнення якої зумовлене необхідністю гуманізації відносин особистості, що змінилася на тлі демократизації, і суспільства, яке динамічно змінюється, а також зростання значущості соціально-педагогічних знань і вмій для організації діяльності всіх установ соціальної практики (соціальних служб захисту дітей, молоді, людей похилого віку, жінок тощо), посилення ролі соціальної роботи в суспільстві, значення соціально-педагогічної діяльності в закладах освіти, інтернатах, притулках, лікувальних закладах тощо.

Диференціація загальної педагогіки зумовила обґрунтування нової, соціально-педагогічної системи, що характеризується збільшенням кількості компонентів (переважно, суб'єктів), зв'язків між ними. Система перетворюється на соціально-комунікаційний простір як «симбіоз природно-штучних зв'язків і реалій соціальних відносин, основою яких є механізми формування людини, суспільства, соціального інтелекту» [1, с. 309]. Цей простір виявляє властивості багатовимірності, ієрархічності, нелінійності процесів. Багатовимірність означає наявність не лише управління як впливу на діяльність, але й організації як впливу на особистість і комунікацію між суб'єктами. Організація, управління, комунікація — умова створення соціально-комунікаційного простору на всіх рівнях ієрархії: індивідуальному, груповому, навчального закладу, системи освіти в цілому. Соціально-комунікаційний простір є підґрунтям виникнення соціально-комунікаційного середовища як «сукупності

комунікаційних умов суспільства, які створюються в результаті формування множини перетворених форм смисловідповідної діяльності, призначених для системи соціальної взаємодії: бібліотеки, архіви, музеї, центри інформації, кіно-фотоіндустрія, театр, книговидання, служби НТТ, аналітичні центри тощо» [1, с. 310].

Отже, сутність соціально-комунікаційної парадигми сучасної педагогіки полягає в тому, що:

- предметом науки стала розглядатися педагогічна (соціально-педагогічна) система, яка функціонує під впливом зовнішніх факторів (оточення) і внутрішніх (особистісних, людських), що позначається на зміні її компонентів (цілей, принципів, змісту, методів та організаційних форм спільної діяльності суб'єктів);

- соціальний аспект педагогіки виявляється в її впливі на суспільство через здійснення процесів навчання, виховання, розвитку, соціалізації особистості, а також у зворотному впливі суспільства на педагогічну систему в напрямі її оптимізації й адаптації до умов, що склалися;

- комунікаційний аспект педагогічної системи полягає в тому, що її основною характеристикою є передача інформації від педагога до учнів і навпаки — від учнів до педагога;

- динамічну складову науки можна описати трьома рівнями: на макрорівні педагогічна система розглядається як соціально-комунікаційна (знаком є структура системи управління як кібернетичний інваріант, символом — структурна схема педагогічної системи); на рівні парадигмальних векторів педагогічна система є об'єднанням системи організації, управління і спілкування; на технологічному рівні педагогічна система організації — умова здійснення етапу орієнтування; педагогічна система комунікації є умовою здійснення етапу контролю і рефлексії отриманих результатів.

Сучасні науковці розглядають парадигму як «репрезентативну культуру вчених, що діють у її межах, і доки вони визнають основоположну теорію, знаходять теоретичні аргументи на її користь, а також експериментальні підтвердження» [1, с. 247]. Особливістю парадигмальності педагогічного дослідження є повнота парадигм, які описують статистику (знаннева, культурологічна, знаково-символічна), динаміку (управлінська, соціально-комунікаційна).

Висновки.

1. Узагальнення результатів аспектного аналізу основ сучасної педагогіки свідчить, що головним досягненням науки в кінці ХХ — на початку ХХІ ст. є використання поняття педагогічної системи як її предмета.

2. Вивчення сутності педагогічної системи здійснено на підґрунті існуючих парадигм. Так, знаннева парадигма і знаково-символічний підхід дозволили визначити знак і символ науки:

знаком став кібернетичний інваріант, який указує на особливість педагогічної системи — наявність спільної діяльності суб'єктів за допомогою цілей, принципів, змісту, методів і форм; символом є структурно-функціональна схема педагогічної системи. Культурологічна парадигма і відповідний підхід дозволяють розробити педагогічну систему як цінність для суб'єктів, як основу технології їхньої спільної діяльності. Управлінська парадигма потребує, щоб технологія процесів у педагогічній системі була розроблена за принципом поступового переходу від прямого управління до самоуправління.

3. Соціально-комунікаційна парадигма уможлиблює розкрити сутність педагогічної системи, яка сприймає зовнішні впливи (об'єктивні, суб'єктивні) й внутрішні (особистісні, людські), реагує на них змінами своїх компонентів (суб'єктів, цілей, принципів, змісту, методів і форм спільної діяльності). Основною характеристикою системи як соціально-комунікаційного утворення є передача інформації в прямому і зворотному напрямках.

4. Динамічну сторону педагогічної системи складають три рівні її розгляду: на макрорівні знаком є кібернетичний інваріант — структура системи управління, а символом — структурно-функціональна схема; на рівні парадигмальних векторів розглядається синтез трьох педагогічних систем: організації, управління, спілкування, які на технологічному рівні є умовою здійснення етапів педагогічного процесу.

Подальші дослідження основ сучасної педагогіки спрямовуватимуться на використання методологічної системи, що складається із сукупностей принципів, підходів і методів.

Список літератури

1. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник. — Х. : КП «Городская типография», 2009. — 392с.

Надійшла до редколегії 07.02.2013 р.